

Λευτέρης Παπαθανάσης

Η είδηση πέφτει σαν κεραυνός. Η Ελλάδα είναι στην τέταρτη θέση (ανάμεσα στις χώρες που μελετήθηκαν) στην έκταση του φαινομένου της «ενδοσχολικής βίας». Το συμπέρασμα είναι το ίδιο άμεσο: κάτι πρέπει να κάνουμε και μάλιστα το συντομότερο! Ποιο άκαρδο τέρας είναι στο κάτω-κάτω ευχαριστημένο με το γεγονός ότι τα παιδιά μας περνούν τόσο άσχημα στο σχολείο, με τραύματα που τους μένουν μέχρι τα γεράματα? (βάλτε έναν αστερίσκο εδώ, θα δούμε ποιο είναι το πραγματικό άκαρδο τέρας προς το τέλος...).

Εδώ και λίγο καιρό λοιπόν, τα ελληνικά σχολεία (ακολουθώντας τη διεθνή μόδα) ζούνε στους ρυθμούς του φαινομένου αυτού. Μελέτες για το φαινόμενο, σεμινάρια για το φαινόμενο, επιτροπές και υπεύθυνοι για το φαινόμενο, «δράσεις» για το φαινόμενο. Λέω λοιπόν από την αρχή ότι για μένα το φαινόμενο αυτό είναι μια κατασκευή, μια επινόηση. Ακόμα περισσότερο, ισχυρίζομαι ότι η κατασκευή αυτού του φαινομένου έχει βαθύτερα και σκοτεινά κίνητρα, δηλαδή τη δημιουργία συναίνεσης στην ένταση του κοινωνικού ελέγχου και την πειθάρχηση της νεολαίας.

Πριν αρχίσουμε, ας διευκρινίσουμε κάτι πολύ βασικό. Η έννοια της «ενδοσχολικής βίας» δεν έχει να κάνει με κάποιον τοπολογικό προσδιορισμό της βίας, δηλαδή δεν σημαίνει «η βία που ασκείται στο χώρο του σχολείου». Η έννοια αυτή υποδηλώνει έναν ξεχωριστό, αυτόνομο τύπο βίας, που αναπτύσσεται στο Σχολείο και τροφοδοτείται απ'αυτό ή στην καλύτερη περίπτωση μια ειδική έκφανση της βίας στους εφήβους η οποία αποκτά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στο Σχολείο. Ποια ακριβώς είναι αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ποιος αυτός ο ξεχωριστός χαρακτήρας του φαινομένου «κανένα στόμα δεν το 'βρε και δεν το 'πε ακόμα». Όχι τυχαία. Όσο περισσότερη ασάφεια υπάρχει στους βασικούς όρους που περιγράφουν το φαινόμενο, τόσα περισσότερα περιστατικά μπορεί να χωρέσει και τόσο περισσότερο μπορεί να επεκταθεί ο επιθυμητός έλεγχος με την αφορμή του.

Μίλησα πριν για κατασκευή του φαινομένου, πράγμα που μπορεί να είναι αντίθετο με την καθημερινή εμπειρία μας με τα παιδιά. Τα παιδιά τσακώνονται, πλακώνονται, προσβάλλουν συχνά το ένα το άλλο (και μάλιστα σκληρά). Ακόμη, κάνουν αποτυχημένες προσπάθειες να εκδηλώσουν τις πρωτόγνωρες γι'αυτά σεξουαλικές ορμές, δοκιμάζουν ρόλους, χειραγωγούν και χειραγωγούνται, λένε ψέματα και πολλά άλλα. Είναι αυτό κάτι νέο? Δεν αποτελούν όλα αυτά (μαζί με άλλα πολλά) μέρος τις διαδικασίας κοινωνικοποίησης του παιδιού? Ποιο είναι εκείνο το παιδί που μεγάλωσε χωρίς να πληγωθεί σωματικά ή «ψυχικά» από τους φίλους του? Ισχυρίζομαι εδώ ότι αυτός ο τρόπος (η μέθοδος της δοκιμής και του λάθους) είναι ο μόνος τρόπος που μαθαίνουμε και χτίζουμε την προσωπικότητά μας, συνεπώς ότι η απαίτηση για ένα παιδί που δεν θα πληγωθεί ποτέ και από τίποτα, είναι η συνταγή για έναν άνθρωπο χωρίς ιδιότητες, έναν άνθρωπο χωρίς την ανθρώπινη υπόσταση, δηλαδή την ικανότητα να βρίσκεται σε συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους. Η αναγωγή όλων αυτών των παιδικών ή εφηβικών εμπειριών σε μια προβληματική κατάσταση με τον όρο «ενδοσχολική βία» ψυχιατρικοποιεί αυτόματα την παιδική ηλικία. Επιμένω στον ισχυρισμό της κατασκευής. Το Σεπτέμβριο του 2013 ξεκίνησε στο ελληνικό Σχολείο η εκστρατεία καταγραφής των κρουσμάτων «ενδοσχολικής βίας» με σκοπό να προσδιοριστεί η έκταση του φαινομένου. Μιλάμε για μια εντελώς αυθαίρετη και αντιεπιστημονική διαδικασία. Σε κάθε σχολείο ορίστηκε ένας υπεύθυνος για την καταγραφή των περιστατικών. Ο υπεύθυνος αυτός ήταν ένας συνάδελφος από το σύλλογο διδασκόντων, πράγμα που σημαίνει ότι δεν ήταν ψυχολόγος, κοινωνιολόγος ή τέλος πάντων κάποιος που έχει ειδικευθεί στον τρόπο που συλλέγονται αυτά τα δεδομένα. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι κατέγραφε τα περιστατικά που ταίριαζαν στο μυαλό του σ'αυτό το αόριστο πράγμα που είναι η ιδέα της «ενδοσχολικής βίας», από έναν επαναλαμβανόμενο καυγά μέχρι ένα ατυχές ερωτικό «πέσιμο». Το αποτέλεσμα επιβεβαίωσε την από τα πριν επιβαλλόμενη αντίληψη: ότι το η έκταση της «ενδοσχολικής βίας» είναι σημαντική και πρέπει να ληφθούν μέτρα. Πρόκειται για μια τιτάνια λαθροχειρία. Όπως αντιλαμβάνεσαι, ο τρόπος που έγινε η συλλογή των στοιχείων προϋπέθετε την αποδοχή του φαινομένου που υποτίθεται ότι ανίχνευε!!! Ο τρόπος που έγινε η μελέτη λοιπόν, είναι ο κλασικός τρόπος που κατασκευάζονται οι κοινωνικές υστερίες, η μελέτη απλά υπηρετεί το συμπέρασμα που από την αρχή θέλαμε να εξάγαγουμε (με την ίδια λογική δικαιολογεί εδώ και χρόνια το αμερικανικό κράτος το βαθύ ρατσισμό του, με την ίδια λογική εδραιώθηκε η ισλαμοφοβία, με την ίδια λογική στήνεται κάθε κρατικά κατευθυνόμενη μαζική υστερία).

Αν όμως πρόκειται περί κατασκευής, τότε γιατί τόσος κόπος? Ποιο σκοπό εξυπηρετεί η συγκεκριμένη κατασκευή? Το είπα ήδη από την αρχή. Η κατασκευή αυτή προετοιμάζει το έδαφος για μια ευρεία συναίνεση στην όξυνση των πολιτικών πειθάρχησης της νεολαίας, πολιτικών που το κράτος έχει ανάγκη ειδικά μετά την τομή της εξέγερσης του Δεκέμβρη του 2008. Εάν το κράτος πείσει την κοινωνία ότι το Σχολείο είναι ένας χώρος που τα παιδιά κυρίως κινδυνεύουν, τότε εξασφαλίζεται η συναίνεση στις πολιτικές του εντεινόμενου αυταρχισμού και του καθολικού ελέγχου. Με τον ίδιο τρόπο που το πλαίσιο ελέγχου των εκπαιδευτικών, η Αξιολόγηση, πάτησε πάνω σε μια τεράστια εκστρατεία δυσφήμισης τους (ανισόρροποι, ανεπαρκείς, λουφαδόροι, φοροφυγάδες, παιδεραστές, ποιος θα ήθελε το παιδί του να μπλέξει με τέτοιους εκπαιδευτικούς?), το πλαίσιο ελέγχου και πειθάρχησης των νεολαίων θα επιβληθεί πάνω στην κατασκευή της ιδέας της «ενδοσχολικής βίας», θα επιβληθεί τελικά «για το καλό τους»...

Ακόμη περισσότερο, η ιδέα της «ενδοσχολικής βίας» έρχεται να καθίσει πάνω στον καθένα/μια από μας. Ο επιτακτικός τρόπος με τον οποίο απαιτείται η ανίχνευση (επιβεβαίωση όπως είπαμε πριν) της «ενδοσχολικής βίας» έχει κρεμάσει πάνω από κάθε μέλος της σχολικής κοινότητας ένα ερωτηματικό. Αυτό σημαίνει ότι το πλαίσιο αυτό επιτυγχάνει κάτι ακόμη μεγαλύτερο απ'αυτό που περιέγραφα πιο πριν, πετυχαίνει την «αυθόρμητη» εξάπλωση ενός γενικευμένου καθεστώτος ελέγχου απ'όλους προς όλους! Για να μην παρεξηγηθώ, δεν βλέπω πίσω από την υστερία της «ενδοσχολικής βίας» κάποια συνωμοσία. Δεν πιστεύω ότι οι ιεραρχικές/ταξικές κοινωνίες χρειάζονται τις συνωμοσίες για να γεννήσουν μια κοινωνική υστερία. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι που ασχολούνται με το ζήτημα δεν είναι πόνια κάποιου σκοτεινού κέντρου που προωθεί το ζήτημα, όμως μοιράζονται την ίδια ιδεολογία, το ίδιο σύνολο αξιών ή δεν έχουν αντιστάσεις απέναντί του. Αρκεί να αναφέρουμε ότι, κι εδώ είναι το εξαιρετικά ανησυχητικό, το στρατόπεδο της ριζοσπαστικής Αριστεράς τηρεί σιγή ισχύος για το θέμα, όταν δεν το αποδέχεται (η Αριστερά γενικά έχει παρασυρθεί εδώ και πολλά χρόνια σε μια απόλυτα οικονομίστικη θεώρηση του σχολείου με αποτέλεσμα τη σύγχυση που επικρατεί σήμερα μπροστά στις νέες εξελίξεις).

Στο ελληνικό Σχολείο η ιδέα της «ενδοσχολικής βίας» είναι σχετικά νεαρή. Με έναν ειρωνικό τρόπο το λανσάρισμά της συμπίπτει με την εποχή «το μνημόνιο είναι ευλογία». Είναι μέσα σ'αυτή την εποχή της Κρίσης και της καταστροφής εκατοντάδων χιλιάδων ζώων που το πλαίσιο της ιδέας της «ενδοσχολικής βίας» μου φαντάζει ακόμη πιο επικίνδυνο. Μέσα σ'αυτό το πλαίσιο τα προβλήματα των παιδιών εξατομικεύονται και συνεπώς ψυχολογικοποιούνται. Η βία ως μια κατάσταση που εξαπολύεται από το ίδιο το κράτος απέναντι στις ζωές μας και ποτίζει κάθε πτυχή τους, απλά εξαφανίζεται. Όλη η ιστορία πια είναι να δούμε «πού είναι το πρόβλημα» με το κάθε παιδί που μπαίνει στο μικροσκόπιο. Η βία εξετάζεται σαν μια ατομική υπόθεση και, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν τεχνικές που μπορεί να αμβλύνουν την κατάσταση, τελικά δικαιολογείται ως τέτοια και το σύστημα που την παράγει αθωώνεται πανηγυρικά. Δεν είναι λοιπόν ο κόσμος μας που έχει το πρόβλημα, είναι το κάθε παιδί. Αυτά τα ίδια παιδιά που πια δεν μπορούν να μας φέρουν το συμβολικό αντίτιμο για κάποιο μουσείο ή παράσταση, που δεν έχουν να πάρουν κάτι να φάνε στο διάλειμμα, που γυρνούν σπίτι για να ζήσουν το υπόλοιπο της μέρας με την απόγνωση των άνεργων γονιών τους, που για μέλλον βλέπουν την ερήμωση, αυτά τα παιδιά που δεν τα ακούει κανείς και μόνο τα λιοδορεί, είναι τα παιδιά που «έχουν προβλήματα».

Η εκστρατεία κατά της «ενδοσχολικής βίας» όμως έχει και μια άλλη λειτουργία. Μεταλλάσσει δραματικά τη σχέση εκπαιδευτικού-παιδιού. Ο παιδαγωγικός ρόλος του εκπαιδευτικού υποχωρεί μπροστά στο νέο ρόλο του παιδονόμου/ψυχολόγου/αξιολογητή. Το νέο σχολείο είναι ένα κάτεργο ολικού ελέγχου. Τα «στελέχη» είναι οι παιδονόμοι του εκπαιδευτικού, ο εκπαιδευτικός είναι ο παιδονόμος των μαθητών/ριων. Κάθε πόρτα ελεύθερης έκφρασης κλείνει ερμητικά μην τυχόν και βγει απ'αυτή κάτι «αποκλίνον». Η παιδαγωγική ελευθερία των εκπαιδευτικών καταργείται, η ελεύθερη έκφραση των παιδιών (σωματική, συναισθηματική, πνευματική) καταργείται επίσης. Το σχολείο διαμορφώνεται ως ένας χώρος στον οποίο επικρατούν τα «προληπτικά μέτρα». Οι υπέρμαχοι της ιδέας αυτής βέβαια έχουν (σαν πλασιέ ασφαλειών ζωής) πάντα κάποιο κακό λόγο να πουν για να σε πείσουν: κι αν κάποιος χτυπήσει το παιδί σου? Κι αν κάποιος το προσβάλλει? Δεν θα ήθελες ο χώρος του σχολείου να ελέγχεται απόλυτα ώστε να μην συμβούν αυτά? Κι αν οι εκπαιδευτικοί δεν φτάνουν να αστυνομεύσουν όλο το χώρο? Μήπως θα ήταν καλό να βάλουμε και μια κάμερα? Ή ακόμη, μήπως να σκεφτόμαστε έναν ανιχνευτή μετάλλων στην είσοδο? Ο κατάλογος της καταστροφολογίας δεν κλείνει φυσικά ποτέ. Η επιλογή ήταν πάντα η ίδια: ή «τα δίνουμε

όλα» στην πρόληψη και τον έλεγχο, στην αστυνόμευση δηλαδή, ή οι προσπάθειές μας στρέφονται στη ρίζα του κακού, στο ίδιο το κοινωνικό σύστημα. Αλλά ποιος από τους γραφειοκράτες και τις επιτροπές θα ήθελε κάτι τέτοιο?

Μια ακόμη παράμετρος της υστερίας είναι ότι υπονομεύει την ίδια την παιδαγωγική πράξη. Έγραφα και παλιότερα ότι ένα από τα μεγαλύτερα λάθη που μπορούμε να κάνουμε θεωρώντας την Εκπαίδευση είναι το να την αντιμετωπίσουμε σαν μια συλλογή δεξιοτήτων και «γνώσεων» ενός συγκεκριμένου ατόμου. Η Εκπαίδευση είναι μια διαδικασία κοινωνική και ως τέτοια διδάσκει πολύ περισσότερα από τις «ξερές» γνώσεις των διαφόρων αντικειμένων. Μέσα στη σχολική τάξη, στη ζωή της τάξης, το παιδί μπορεί να πάρει σημαντικά μαθήματα. Μπορεί να εκτιμήσει την αξία της συνεργασίας, να συνειδητοποιήσει ότι έχει να μάθει ακόμη κι από τα λάθη των άλλων παιδιών, να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο να μην τα καταφέρει σε μια δοκιμασία και να κρίνει πού χρειάζεται βελτίωση, να σταθεί δίπλα σε ένα άλλο παιδί σε κάποιο πρόβλημά του ή ακόμη και σε μια σκανταλιά που σκάρωσε, να αστειευτεί και να αυτοσαρκαστεί, να προσπαθήσει να λύσει μια άσκηση Χημείας ενώ δεν μπορεί να πάρει τα μάτια του από το μπροστινό θρανίο που κάθεται ο έρωτάς του, να αγαπήσει τη γνώση σαν κάτι που κάνει όλη την τάξη λίγο καλύτερη. Το να λέει κάποιος ότι χρειαζόμαστε ένα ειδικό πρόγραμμα πρόληψης ενάντια στην «ενδοσχολική βία» σημαίνει ότι αυτόματα ακυρώνει το παιδαγωγικό ευεργέτημα της διδασκαλίας της «Ελένης» και την «Αντιγόνης», της προσπάθειας να λύσουμε όλοι μαζί ένα πρόβλημα Μαθηματικών, της κατανόησης των νόμων κίνησης της Φύσης και των Κοινωνιών. Με λίγα λόγια, είναι μια ευθεία παραδοχή ότι τελικά η Εκπαίδευση δεν μπορεί να σε κάνει καλύτερο άνθρωπο, ότι καλύτερο άνθρωπο σε κάνουν οι «δράσεις κατά της ενδοσχολικής βίας». Αν αναρωτιέσαι ποιες είναι αυτές οι δράσεις, δεν θα εκπλαγείς από την απάντηση: Διαλέξεις από «ειδικούς» (ψυχολόγους δηλαδή, μιας και είπαμε ότι τα παιδιά «έχουν πρόβλημα»), σεμινάρια της Αστυνομίας στα μικρά παιδιά (για να βελτιωθεί και το κλίμα μεταξύ του υποτελούς και του επιστάτη του), συζητήσεις στην τάξη για την καλή συμπεριφορά και «συμβόλαια τάξης» (έτσι, για να φορτώνεται το παιδί και με την παραπάνω ενοχή ότι έσπασε και το συμβόλαιο αν κάνει μια βλακεία. Μια διαδικασία που αυτόματα το καθιστά αποδιοπομπαίο).

Αυτά λοιπόν είναι τα νέα της «ενδοσχολικής βίας». Τα παιδιά «έχουν προβλήματα». Όλως παραδόξως, τα πραγματικά προβλήματα που γεννά το εκπαιδευτικό μας σύστημα ούτε καν αναφέρονται στους τόμους που έχουν γραφεί τα τελευταία χρόνια. Η εξετασιομανία και η συνεχής αξιολόγηση/πιστοποίηση του παιδιού που τσακίζει κάθε φυσική δίψα για μάθηση, το τέρας των Πανελλαδικών Εξετάσεων που έχει οδηγήσει χιλιάδες παιδιά στην απόγνωση και δεκάδες ακόμη και στην αυτοκτονία, ο αυταρχισμός και η εντατικοποίηση, ο απίστευτος ανταγωνισμός που ισοπεδώνει το χαρακτήρα του παιδιού, το συνεχές ταξικό ξεσκαρτάρισμα. Ψάξε σε κάθε εγκύκλιο, σκάλισε τα πρακτικά κάθε σεμιναρίου και θα δεις ότι δεν υπάρχει ούτε λέξη για όλα αυτά, γιατί αυτό το σχολείο είναι που θέλουν τα αφεντικά. Αν λοιπόν καλοπροαίρετα λες «γιατί να μην κάνουμε κι αυτά τα προγράμματα κατά της βίας?», αναρωτήσου γιατί τόσα χρόνια το κράτος δεν έχει κάνει τίποτα για τα σοβαρά προβλήματα της Εκπαίδευσης παρά τους τόνους προτάσεων των εκπαιδευτικών?

Η άποψή μου είναι απλή. Τα προβλήματα της Εκπαίδευσης δεν λύνονται με περισσότερο έλεγχο, αλλά με περισσότερη Δημοκρατία και Ελευθερία. Ενιαίο, δημόσιο και δωρεάν, πολυτεχνικό σχολείο για όλα τα παιδιά, κατάργηση κάθε μορφής εξετάσεων και βαθμολογίας, σχολικές και μαθητικές κοινότητες που θα διοικούν αμεσοδημοκρατικά το σχολείο, γενναία αύξηση στη χρηματοδότηση για να μπορούν να γίνουν τα σχολεία χώροι που θα καλύπτουν όλες τις δημιουργικές ορμές της νεολαίας. Όλα αυτά, μαζί με την εμπλοκή ολόκληρης της τριμερούς σχολικής κοινότητας στους κοινωνικούς αγώνες για την απόκρουση της καπιταλιστικής επιθετικότητας και την κοινωνική αλλαγή. Στις φράσεις-κλισέ κάθε πολιτικού και «στελέχους» είναι ότι «το σχολείο πρέπει να διαμορφώνει υπεύθυνους πολίτες». Ε, ας το κάνουμε κάποια στιγμή πράξη αυτό, αλλά με ειλικρίνεια, όχι να λέμε «υπεύθυνους» και να εννοούμε «υποταγμένους»! Ξέρω, κάθε φορά που φτάνω στον επίλογο, στο «δια ταύτα», ξυνίζεις τα μούτρα σου. Σου φαίνονται πολύ προπαγανδιστικά όλα αυτά που προτείνω και μάλλον ουτοπικά. Εντάξει, αν λοιπόν αυτά σου φαίνονται ουτοπικά, ας συνεχίσουμε να κάνουμε αυτό που κάναμε τόσα χρόνια μας και φιλοτιμηθεί να δουλέψει. Ας εντείνουμε το πλαίσιο του Ελέγχου μέχρι να μην μπορούμε καν να ανασάνουμε. Τότε θα είμαστε όλοι ασφαλείς. Άνευροι και ψόφιοι, άβουλοι και μαριονέτες. Αλλά ασφαλείς...

πηγή: αυθόρμητες μεταβολές